

forbindelse med risikoadfærd). I forhold hertil påpeger Kasper, at denne indvending med lige så god ret kan rettes mod mulighedsvarianter af det relationelle ideal – en variant som, om end ikke så udbredt, er én måde, hvorpå dette ideal kan specificeres. Indvendingen – der ellers er Andersons masterindvending – angår altså ikke spørgsmålet om relationer versus fordelinger, men snarere hvorvidt en plausibel retfærdighedsteori bør abonnere på et mulighedsbegreb (pp. 30-31). Bogen er rig på sådanne indsigter, der udfordrer udbredte forestillinger om fronterne i nyere politisk teori.

Kasper argumenterer selv for en økumenisk mulighedsorienteret lighedsteori, der inkorporerer både relationelle og distributive elementer, og som er funderet i værdien fairness. Dette er en værdi, der er tæt relateret til den oprindelige heldegalitaristiske intuition gående på, at forskelle mellem individer er problematiske, for så vidt at de afspejler omstændigheder eller uforskyldt/ufortjent held (p. 207), men som knytter sig til en mulighedsopfattelse, der som nævnt ikke er uforenelig med en relationel retfærdighedsopfattelse. I tillæg til dette betragtelige bidrag til den nok vigtigste debat i nyere politisk teori, er der en række andre vægtige bidrag i Kaspers bog, herunder et kapitel der viser, hvorledes spørgsmålet om, hvornår man er i en position til at kritisere andre, rummer betydelige relationelle egalitære aspekter. Dertil kommer en indgående eksegetisk analyse af to af hovedfigurerne i debatten – G.A. Cohen og Anderson – der formelt står i hver sin lejr, men, som Kaspers analyse påpeger, hver især har mindst en rem af huden fra den tilsyneladende konkurrerende position, hvilket er yderligere vand på den økumeniske mølle.

Litteratur

Anderson, Elizabeth (1999). What is the Point of Equality?, *Ethics* 109 (2): 287-337.

Anne-Sofie Greisen Højlund og Søren Flinch Midtgaard
Institut for Statskundskab
Aarhus BSS , Aarhus Universitet

Claus Bryld, *Edmund Burke. Konservatismens profet*, Aarhus Universitetsforlag, 2018.

Blandt de politiske ideologier indtager konservatismen en slags særstilling. Mange – også erklærede konservative – afviser således, at konservatismen i det hele taget er en ideologi, måske fordi de med ordet ”ideologi” forbinder noget negativt og måske noget i retning af en samling idéer og tanker, der er logisk

sammenhængende og omfattende alle tænkelige politiske spørgsmål – ”et totalitært idésystem” efter Erik Rasmussens begrebsdannelse. Andre fremhæver derimod, at konservative trods alt har visse grundlæggende anskuelser om, hvordan verden er indrettet, hvordan den bør være indrettet, og hvordan man mest hensigtsmæssigt bringer overensstemmelse mellem det eksisterende, det mulige og det ønskelige – nok i form af et ”partielt idékompleks”. Mens man kan pege på en stribe forfattere, der på mere eller mindre teoretisk grundlag gør sig til talsmænd for, hvad liberalisme og socialisme er, er det vanskeligere at udpege tilsvarende konservative talsmænd, blandt andet fordi konservatisme netop indebærer en afstandtagen fra, at abstrakte teorier skal danne grundlag for politisk handling. Blandt repræsentanterne for dette synspunkt indtager Edmund Burke en central placering. Det må derfor hilses velkomment, at der nu på dansk foreligger en større, gennemarbejdet fremstilling og analyse af hans tanker og deres baggrund. Der er oven i købet tale om en meget smuk bog med et fornemt layout, glittet papir og rigt illustreret med datidens karikaturtegninger i farver.

Burke var irlænder, født i Dublin omkring 1730. Hans fader var anglikaner, og hans moder katolik. Han kom på Trinity College – det engelske og anglikanske universitet i det katolske Irland – men fuldførte aldrig sine jurastudier. Han virkede det meste af sit liv i England, blev kendt som forfatter og blev indvalgt i Underhuset i 1765. Burke fik en ret central placering i Whiggruppen, vandt renommé som taler, men kom aldrig frem i første række og blev aldrig minister. Hans bedst kendte skrift er *Reflections on the Revolution in France*, som han skrev i 1790 på et tidspunkt, hvor den franske revolution endnu forekom ret fredelig og konstitutionelt orienteret. Reelt var hans bog nok så meget vendt mod radikale og demokratiske reformatorer i England som mod begivenhederne i Frankrig. Bogen vandt stor udbredelse i de bedre kredse i England og gjorde efterhånden indtryk ved sine forudsigelser om den revolutionære udvikling, men medførte også, at Burke kom i konflikt med mange af sine gamle venner i Whig-partiet. Et godt eksempel på den politisk-ideologiske polarisering, som den franske revolution og Burkes reaktion på den medførte, er Thomas Paine (1737-1809), der skrev bogen *Rights of Man* (første del februar 1791 og anden del februar 1792).

Bogens forfatter, Claus Bryld, er professor emeritus i historie ved Roskilde Universitet. Han er nok bedst kendt for sin forskning i socialismen og arbejderbevægelsen og erklærer på redelig vis at være en venstreorienteret forfatter (p. 224). Bryld fremhæver med rette, at Burke og hans tanker skal ses i deres historiske sammenhæng, og det gør han på glimrende vis. Navnlig forholdet

mellem netop Burke og Paine indtager en central placering i bogen, der i forordet (p. 10) betegnes som værende ”på nippet til at være en dobbeltbiografi”.

Fremstillingen er velformuleret, men kan siges at være en smule rodet. Første del af bogen rummer en række hovedsageligt kronologisk orienterede kapitler om Burkes personlige baggrund og opvækst, hans virke som journalist og forfatter og som moderat parlamentariker. Fremstillingen glider derefter over til et kapitel om engelsk radikalisme før 1789 og en række mere analytisk orienterede kapitler om bekendtskabet med Thomas Paine, Burkes angreb på den franske revolution, hans politiske filosofi, hans politiske sociologi, oplysningen, og den engelske radikalisme og antiradikalisme i 1790’erne. Derefter følger et par kronologisk anlagte kapitler om Burke som kontrarevolutionær parlamentariker og hans sidste år. Bogen rundes derefter af med tre kapitler om Burkes receptions- og virkningshistorie, modoplysningen og en afslutning. Denne strukturering giver anledning til en del gentagelser og hyppig anvendelse af udtryk som ”som omtalt”, ”som nævnt”, ”se senere”. Problemet er nok, at Bryld er så engageret i sit stof, at han vil for meget med bogen. Ikke blot som angivet (p. 19) ”at give et overblik over Burkes liv og værker med særligt henblik på en præsentation og diskussion af hans politiske filosofi og sociologi”, men også ret omfattende redegørelser for engelsk politik i 1700-tallet, for Thomas Paine, for konservatismen som politisk ideolog og for oplysningstiden. Men det skal være ham tilgivet. For denne anmelder har det således om sidstnævnte emne været inspirerende at blive præsenteret for Jonathan Israel og hans tese om splittelsen mellem moderate og radikale oplysningsfilosoffer.

Bryld har valgt ikke at oversætte bogens mange citater og at beholde den oprindelige ortografi ”da Burkes retorik er snævert sammenknyttet med det engelske sprog og en æstetisk oplevelse at læse” (p. 24). Det kan han have ret i, men det vil formodentlig hægte en del læsere af. Bogen hviler på en imponerende forskningsindsats og omfattende litteraturkendskab. Den er fyldigt dokumenteret med ikke mindre end 607 noter, kildefortegnelse, litteraturliste og et navneregister foruden et engelsksproget abstract og en tidstavle. Alt dette giver inspiration til og mulighed for fordybelse i emnerne, men det er mindre heldigt, at alle henvisninger til *Reflections* sker til Burkes samlede værker, *The Writings and Speeches of Edmund Burke*, og hverken til let tilgængelige paperback-udgaver eller til den danske oversættelse af bogen. Det er naturligvis helt korrekt af faghistorikeren, men letter ikke de fleste læsers mulighed for at slå citaterne efter.

Burke tog afstand fra abstrakte teorier og udformede ikke nogen systematisk politisk filosofi. Hans politisk-filosofiske indsigter blev formet i mødet med praktiske politiske, økonomiske og kulturelle problemer, men det er en gen-

nemgående tese i Brylds fremstilling, at Burkes anskuelser ikke blot kan reduceres til konkrete reaktioner på udefrakommende udfordringer, men at de faktisk var udførligt begrundet historisk og filosofisk (p. 23). ”Derfor må han også læses i konteksten af disse problemer og deres udvikling. I sidste instans byggede talerne og lejlighedsskrifterne imidlertid på en filosofisk helhedsanalyse af en for en politiker sjældent dybde og konsekvens, og det er også derfor, de stadig læses og bruges i vestlig samfundsdebat” (p. 70).

Dette er en vigtig og tankevækkende tese. Bryld peger i denne forbindelse på tre centrale begreber i Burkes politiske tænkning: *prejudice* (nedarvede tankevaner, fordomme eller forudindtagethed); *prescription* (hævd); og *precedent* (præcedens, fortilfælde) (p. 27) og følger dem gennem Burkes forfatterskab. De giver en sammenhæng mellem den tilsyneladende modsætning mellem den liberale og reformvenlige Whig-politiker frem til 1789 og den konservative og kontrarevolutionære fra 1790'erne. Bryld formulerer dog efter denne anmelders opfattelse modsætningen for skrap, fordi Rockingham-whiggerne, som Burke længe tilhørte, hverken var revolutionære eller demokrater. Bruddet mellem Burke og hans tidligere venner var nok i første omgang mere personligt og taktisk – præget af synet på den franske revolution – end forårsaget af dybtgående ideologiske uoverensstemmelser. Selv om grunden her blev lagt til fremtidens deling mellem liberalisme og konservatisme, er det misvisende, når Bryld betegner de moderate whigger og deres leder, Charles James Fox, som liberale demokrater. De var nok liberale, idet de forsvarede de medborgerlige rettigheder og et repræsentativt system, men de var ikke demokrater, idet de gik ind for konstitutionelt monarki.

Edmund Burke og hans bog *Reflections* er fortsat relevant for politisk interesserede, fordi bogen af mange opfattes som konservatismens bibel, og fordi den udtrykker den grundopfattelse, at politiske reformatorer skal være forsigtige med at ændre de bestående forhold alt for hurtigt eller alt for drastisk – jf. populære udtryk som ”man skal forandre for at bevare”, og ”man ved, hvad man har, men ikke hvad man får”! Bryld diskuterer på glimrende vis denne opfattelse og sætter med rette spørgsmålstejn ved, om der er sammenhæng mellem Burkes efterhånden ganske autoritære og oligarkiske politiske filosofi og den moderne konservatisme. Det er derfor også et spørgsmål, om bogens undertitel er helt rigtig, som det eksplicit hævdes af forfatteren (p. 22). Efter ordbogen kommer ordet ”profet” af det græske *prophétés*, der betyder én, der fremsiger eller forudsiger noget. Burke forudså nok den franske revolutions blodige udvikling, men hverken fremkomsten af moderne, demokratiske styreformer eller konservatives holdning til disse.

Sammenfattende kan bogen varmt anbefales. Den er en fornøjelse at læse, og den gør læseren klogere ikke blot på Burke og konservatisme som politisk ideologi, men også på hvordan disse emner er blevet behandlet i den videnskabelige litteratur.

Palle Svensson
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet